

KLASIKI O STARANJU IN SOŽITJU GENERACIJ

Ksenija Ramovš

V starosti zorijo vrednote: spoznanja skupine ob Bevkovem Kaplanu Martinu Čedermacu

POVZETEK

Roman Franceta Bevka *Kaplan Martin Čedermac* je slovensko klasično domovinsko delo. V njegovi vsebini izstopa trojica vrednot: mati-domovina-Bog. Knjigo je po biblioedukacijski metodi prebrala starostno, spolno in izobrazbeno mešana skupina ljudi. Pri tem so pisali in se pogovarjali o vrednotah, ki so jih občudovali pri starajočem se glavnem junaku knjige in jih primerjali s svojimi vrednotami in željami za svojo starost. Sestavili so mozaik želja, ki zrcali vrednote današnjega človeka glede starosti. Članek na temelju romana in gradiva teh bralcev oriše vrednote domoljubja, sožitja z bližnjimi, zlasti domačijstvo, temeljne psihosocialne vrednote kot so pogum, ljubezen, upanje, poštenost, delo in kultura; posebej pa obdelata še duhovne vrednote modrost, Bog in smisel življenja ter socialno vrednoto domoljubje.

Ključne besede: Kaplan Martin Čedermac, domoljubje, sožitje z bližnjimi, vrednote, biblioedukacija

Avtorica: Ksenija Ramovš je mag. sociologije in diplomirana socialna delavka. Kot direktorica vodi Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Glavno področje njenega delovanja je razvijanje in uvajanje programov za kakovostno staranje in sožitje med generacijami. Med raziskovalnimi rezultati izstopa odkritje navidezno vitalnih starih ljudi, ki je pomembno za usposabljanje medgeneracijskih prostovoljcev in oskrbovalcev starih ljudi.

ABSTRACT

The maturing of values in old age: group findings in relation to Bevk's Kaplan Martin Čedermac

France Bevk's novel *Kaplan Martin Čedermac* is a classic Slovene patriotic text. Three key values are evident in its contents: mother-homeland-God. The book was read in a biblioeducational method in a mixed group considering their age, sex and education. They wrote and talked about values that they admired in the novel's ageing protagonist and compared them with their own values and wishes for old age. They compiled a mosaic of wishes that mirrors the values of today's man in regards to age. The article is based on the novel and readers' materials and outlines the values of patriotism, good relations with fellow man, especially pastoral living, basic psychosocial values such as courage, love, hope, honesty, work and culture. Especially prominent are spiritual values of wisdom, God and life meaning and the social value of patriotism.

Key words: Kaplan Martin Čedermac, patriotism, good relations with fellow man, values, biblioeducation

Authors: Ksenija Ramovš has a master's degree in sociology and a bachelor's degree in social work. She is director of the Anton Trstenjak Institute for Gerontology and Intergenerational Coexistence. Her main area of activity is the development and introduction of programs for quality aging and intergenerational coexistence. The more conspicuous results of her research work include a discovery of seemingly vital old people, which is of importance for the training of intergenerational volunteers and caregivers of elderly people.

1. MATI, DOMOVINA, BOG

O Bevku in njegovem romanu je Anton Slodnjak napisal, da »je Bevk polagoma zorel za svoje najboljše in najbolj sloveče delo Kaplan Martin Čedermac (1938). Skozi osebnost njegovega junaka, ostarelega, beneškoslovenskega vaškega kurata, ljubitelja materine govornice in slovenskega jezika sploh, a lojalnega italijanskega državljana, ter skozi njegova poslednja dušnopastirska dejanja in razmišljanja je odkrival nasilje države in brezbržnost Cerkve do slovenskega življa ne samo v Benečiji, temveč v novo priključenih krajih« (v Bevk 1979: 265).

Kaplan Martin Čedermac »je knjiga, ki razburja in utruja, ki muči in opominja kakor klic vesti, a hkrati tudi tolaži ko daljna, v spominu že na pol onemela in nenadoma znova prebujena melodija o davno izgubljenem kosu domačije, katere ni in ni mogoče pozabiti«, je v spremni besedi napisal Ivo Brnčič v Ljubljanskem Zvonu leta 1938. (v Bevk 1979: 263)

Skozi osebnost glavnega junaka je pisatelj Bevk upodobil večplastnost človekovega doživljanja. V ospredju je zgodba domoljuba Čedermaca, ki je ukoreninjen v domačo grudo in predano živi za univerzalne tradicionalne vrednote: mater, domovino, Boga. V romanu spremljamo tudi starega Čedermaca, krhkega telesa, »slabih živcev« a močnega duha, ki jasno ve, kaj je pravično in kaj krivično.

Njegov najgloblji vir vrednot in usmeritev je bila mati. K njej se je rad obračal po nasvet, in ko jo je v težki dilemi na smrtni postelji vprašal, ali naj pridiga v italijanščini ali v slovenščini, mu je odgovorila, da on že sam ve, kaj mu je storiti, in da naj ravna po vesti, ne oziraje se na druge. Njena zrelost nas navdaja s spoštovanjem, kajti opravičeno bi lahko podlegla skrbi matere za otrokovo blagostanje in bi sinu svetovala, naj ne sili v težave, temveč se prilagodi razmeram. Materina predanost domači besedi in čuteč odnos med njima se je kazal tudi v tem, da jo je sin že v njenih zrelih letih naučil branja. Najraje je prebirala Prešernove *Poezije* – simbol slovenskega slovstva.

Mati je živela ob njem in se starala, kar je Čedermac doživljal takole: »Nanjo je zmeraj mislil s sladkostjo, a obenem s trpko bolečino, ki mu je porodila vzdih. Stara, zelo stara, kmalu jih bo devetdeset let; lasje so ji bili beli kot sneg. Videval jo je pogosto, prej vsak dan od jutra do večera, ni se zavedal, kdaj se je postarala. Podoba njene mladosti se mu je neopazno zabrisala. Na sliki, ki je vesela v izbi, mu je bila nekam tuja. Ali ni bila zmeraj tako zgrbljenih lic, tako sivih las kot zadnja leta? In tako predirnih oči, ki so ji dobrohotno in obenem ostro, uporno strmele izpod širokega čela?« (str. 24)

Starala pa se ni samo mati, temveč tudi on. Z leti je postajal ranljivejši, izčrpavali so ga duševni napori, zdravje mu je pešalo. »Gospod Martin je že dolgo čutil, da mu pojemajo telesne

moči in da se ga kdaj pa kdaj loteva mrzlica. Posušil se je kot trska, obraz se mu je nagubal, toda bil je močne narave, pomagala mu je tudi železna volja, da se je vzdržal na nogah. V življenju je bil le redko bolan, same neznatne slabosti. Misel, da bo kot nebogljen starec bog ve koliko časa priklenjen na posteljo, mu je bila nadvse težka. Spoznal je, da telesne izčrpanosti, ki ga je obhajala, ne bo mogoče premagati le z močjo njegove volje.« (str. 144)

Zatiranje rojakov Beneških Slovencev in smrt matere sta se zarezala v njegovo telo in dušo. Globoka vera v Boga in v človekovo dobro ter v pravičnost in poštenost so vrednote, ki so mu vlivale upanje tudi takrat, ko so dušo pod težo razmer prekrili oblaki strahu in skrbi. Četudi so posvetne in cerkvene oblasti sledile politični volji takratnega časa, je ostajala njegova drža neomajna. S starostjo je zorel njegov prefinjen odnos do domačijstva; prebiral je stare urbarje ter z razumom in srcem zaobjemal trpljenje in upe svojega naroda na svoji zemlji. Njegovo poslanstvo je raslo iz njegovih vrednot, bil je pričevalec in zagovornik materinega jezika. Čedermac ni bil revolucionar, nasprotno, umirjal je pregrete glave in pesti svojih rojakov, njegovo orodje je bila beseda – odkrita, klena in slovenska. Ko so se razmere zaostrovale in je zmanjkovalo prostora za njegove besede, se je moral upokojiti. Umaknil se je v svoj rodni dom, na kraj, kjer je nekoč vzkliklo seme preprostega domoljuba, da ostane kot iskra pod pepelom, ki opominja in zbuja upanje bodočim rodovom: »Zatiral je bridkost, ki mu je venomer vstajala iz duše. In res je kazal veder, nasmejan obraz, ko se je pripravljaj na odhod. Nekateri tovariši so ga vabili v svojo bližino. Hvaležno je odklonil. Z bratom in nečakom se je domenil za dosmrtno bivanje v domači hiši. Sobo so mu hoteli preurediti, napraviti večja okna. Ne, rajši ne! Da kamra ne izgubi tistega posebnega vonja, ki ga je spominjal na mladost in na rodno grudo, h kateri se je vračal.« (str. 253)

Bevkovo knjigo *Kaplan Marin Čedermac* je prebrala skupina petnajstih ljudi, starih od 24 do 67 let, sedem moških in osem žensk, dobra polovica jih ima univerzitetno izobrazbo. Pisali in pogovarjali so se o vrednotah, ki so jih občudovali pri glavnem junaku knjige in jih primerjali s svojimi. Eno izmed vprašanj, pod katerim so bibiloedukacijsko brali Čedermaca in pisali svoje utrinke, se je glasilo: *Vživite se v zrela leta Kaplana Martina Čedermaca in se vprašajte: Katere vrednote bi jaz želel imeti v zrelih letih in kako bi jih uresničeval?*

Sestavili so zanimiv mozaik želja, skozi katerega se zrcalijo vrednote današnjega človeka za lastno starost. Vprašali smo se, ali so vrednote bralcev primerljive z vrednotami Martina Kaplana Čedermaca. Pri njem je bila kulturna in narodna identiteta zelo v ospredju ter domoljubje zelo močna vrednota, ki je prišla zelo do izraza tudi zaradi njegove poklicne vloge duhovnika. Bralci Bevkove knjige pa živijo v času, ko se ni potrebno boriti za vrednote domačijstva, večina od njih živi v lastni družini ali partnerstvu in v ospredju je njihov mali svet, to so njihovi odnosi z bližnjimi. Odnos sodobnega človeka do domovine in to, zakaj sta domovina in jezik danes morda samoumevni ter zakaj je domoljubje v teh razmerah pogosto spregledana vrednota, a zaradi tega nič manj pomembna, bomo skicirali v zadnjem delu tega prispevka.

2. SOŽITJE Z BLIŽNJIMI

Človek od nekdanj hrepeni po težko dosegljivih dobrinah, zato ni čudno, da je danes v ospredju seznama želja »**mati – domačijstvo**«, kar v prenesenem pomenu besede pomeni

razumevanje v družini in z drugimi bližnjimi. Prevladujejo zapisi članov skupin o sožitju v družini in osebni družbi kot glavni vrednoti za starost. Navajamo citate bralcev skupine, ki najbolj zgovorno povzemajo vrednoto domačijstva.

- *Želel bi si živeti do konca v dobri zvezi in dobrih odnosih z mojo Vesno in z njo doživeti še veliko lepega. Prav tako si želim, da bi bila moja otroka srečna ter da bi uspela v življenju, pa tudi, da bi oba dobila dobra življenjska partnerja, s katerima bi bila zadovoljna. Želim si torej srečno, mirno uživanje življenja v sedanji zakonski zvezi in dobrih kontaktov z obema mojima in Vesninima otrokoma ter njihovimi potomci. Poleg svojcev so pomembna vrednota tudi prijatelji in z njimi tudi želim ohranjati stike do konca svojih dni. (8 A)*
- *Star sem že 67 let. Zelo rad poslušam druge ljudi in v pogovoru z njimi pogosto ugotovim, da se marsikatero dejanje lahko reši brez slabe volje in zadreg. Sem tak človek, ki rajši pomagam drugim kot sebi. (9 A)*
- *Rad bi obdržal vrednote, ki jih živim sedaj. Spet seveda odgovornost do ljudi, posebej do družine, poštenost do soljudi. Poskušal bom razumeti mlajše, razumeti njihov pogled na svet in jih podpirati. Živeti trezno in zdravo. Tudi v zrejših letih želim biti koristen član družine in družbe. Biti zgled mlajšim oz. svojim otrokom in (ko/če) vnukom. (12 A)*
- *Lepi medčloveški odnosi. Že zdaj skušam skrbeti za dobra dejanja, lep osebni pogovor, da bom pletel mrežo ljudi, s katerimi bom užival enkrat na starost. Rad bi imel občutek, da sem pomagal svojim ljudem in da še lahko pomagam. Stremim k lepim doživetjem (potovanje, raziskovanje sveta, spoznavanje ljudi ...). (14 T)*

Uživanje skladnih odnosov s svojimi bližnjimi v vseh dobah človekovega življenja je ena izmed osnovnih človeških vrednot, ki se v praktičnem življenju kaže kot hrepenenje in želja po dobrih odnosih tudi takrat, ko so ti ideali daleč od stvarnosti. Tudi Čedermac je živel v sožitju z materjo, vendar s sestro Katino ni našel skupnega jezika, do nje je bil večinoma surovo avtoritaren, kljub čuteči bratovski skrbi zanjo. In tako kot se prepletata moč in nemoč sožitja do bližnjih in do faranov pri glavnem junaku knjige, se ta kaže pri bralcih predvsem kot želja, da bi se še naprej imeli radi in da bi živeli v sožitju, tudi ko bodo stari in onemogli.

3. VREDNOTNI SISTEM OSEBNIH PSIHOSOCIALNIH LASTNOSTI

Kakovostne osebne **psihosocialne lastnosti** so naslednja vrsta vrednot med člani skupine bralcev Bevkove knjige Kaplan Martin Čedermac, ki si jih želijo na stara leta. Bralci so pri glavnem junaku občudovali njegovo pokončnost kljub telesni šibkosti, poštenost in doslednost, občudovali so njegovo resnicoljubnost in človekoljubnost. Pri razmišljanju, kakšne vrednote naj bi imeli sami, je večina naslikala tankočutne predstave o svojih zaželenih lastnostih in vedenju na stara leta. Skoznje se zrcalijo nekatere vekotrajne oziroma univerzalne vrednote, lastne vsem ljudem, ki so že ali še tlačijo zemljo, vrednote, ki so jih kot Čedermac sposobni ali pa jih niso sposobni v polnosti živeti. Musek (1993: 52) pravi, da vrednote in na njih temelječi morala in etika niso nekaj relativnega. Zdi se, da so v vseh družbah, kulturah in zgodovinskih dobah od začetkov civilizacije do sem priznavali nekatera merila in načela, ki jih lahko označimo kot univerzalna, medtem ko so vrednotni sistemi kulturno in družbeno pogojeni.

Tudi iz zapisov članov skupine smo izluščili nekatere vrednotne kategorije, kot so pogum, ljubezen, upanje, poštenost in delo. Prve tri od njih imajo močno čustveno dimenzijo, medtem ko imata zadnji dve etično-moralno. Kako se določena vrednotna kategorija kaže v realnosti vsakdanjega življenja, pa je odvisno od kulturno-socialnega konteksta. Iz zapisov članov skupine smo potegnili pojme in pojmovne zveze, s katerimi jih definiramo.

1. **Pogum** lahko razložimo kot pripravljenost na tveganje, v prvi alineji spodaj je opisan kot *odprtost za spremembe v življenju* ali pa *neodvisno življenje, dokler se le da*.
2. Sopomenke ali lastnosti, ki so sestavni del **ljubezni**, če jo pojmujeemo širše kot zgolj čustvo, je moč najti v zapisu skoraj vsakega bralca: sprejemanje in vračanje ljubezni, potrpežljivost, skrb zase in za druge, hvaležnost, zanimanje za drugega, navduševanje, dobrota, spoštovanje sebe in drugih, pozornost, odgovornost itd.
3. V pojmu **upanje** se skriva optimizem, vedrost, vera v dobro, veselje do življenja, ipd.
4. **Poštenost** je vrednota, na katero so bralci visoko stavili in smo jo našli pogosto prepleteno z drugimi vrednotami, kot na primer **delo**, pravičnost, upoštevanje dobrih dejanj in **kultura**.

Bevkov lik duhovnika Čedermaca je prepričljivo živel iz vrednot v takratnih razmerah fašizma in brutalnega zatiranja slovenskega življa. Za bralce Bevkovega dela pa ne vemo, kakšno življenje živijo, kakšno vlogo imajo zgoraj opisane vrednote v njihovi vsakdanjosti, vemo pa, da določene vrednote visoko cenijo in si želijo živeti v skladu z njimi. Potemtakem so vrednote za kakovostno staranje potencial, so ideali, h katerim težijo, in jih želijo do starosti doseči.

Poglejmo še konkretne zapise, iz katerih se zrcalijo zgoraj povzete vrednote.

- *Želim si, da bi bila odprta za spremembe v življenju, ki se bodo dogajale, da bi vse sprejela. (1 P)*
- *Primerno vedenje – vedrina, potrpežljivost in sposobnost zahvaljevanja. Neodvisno življenje dokler se le da, znati sprejemati pomoč od drugih. Zanimanje in navdušenje nad stvarmi. (7 T)*
- *Pogum, vedrost, optimizem. Želim si imeti te vrednote. Ker jih imam zdaj še bolj malo, ne vem, če mi jih bo uspelo pridobiti do starosti. (6 P)*
- *Trudila bi se, da ne bi bila preveč čemerna, nejevoljna, naveličana življenja, ampak bi se veselila vsakega trenutka, ki mi je dan. Rada bi se tudi naučila ljubezen vračati. Spoštovanje – bila bi rada strpna do drugih, do sebe, do bližnjih, spoštovala bi ljudi okoli sebe, njihov trud, ki ga vložijo v določeno stvar, dejanje. Želim si, da bi bilo poštenje venomer prisotno v mojem življenju in da bi postal tudi svet in sistem bolj pravičen do vseh. Da bi se dobra, poštna dejanja upoštevala, nagradila in da bi pohlep, boj za materialnimi dobrinami postal manj pomemben vidik v življenju vseh ljudi. Uresničevala ga bom (poštenje) kot do sedaj. Želela bi, da bi tudi v starosti gledala s pozitivne strani na življenje, ljudi in delala, kolikor bom lahko. (11 T)*
- *Želim si zdravje, da bom lahko polno in plodno živela zase ter za druge. Rada bi gojila tudi v pozno starost radovednost do sveta in do vsega lepega. Vedrina in pogum sta lastnosti, ki bi mi pomagali, da bi lažje prenašala tegobe starosti. (7 T)*

V ospredju so psihosocialni sistemi vrednot, medtem ko se je telesno zdravje redko našlo na »seznamu želja« naših bralcev. Razlogov za to je verjetno več. Eden prvih je

gotovo ta, da je vzorec anketirancev premajhen za kvantitativni pristop, drugi razlog pa je verjetno ta, da so se med branjem identificirali s Čedermacem in temu primerno razmišljali o njegovih ter lastnih vrednotah. Tretji razlog je verjetno to, da družina in odnosi dejansko kotirajo zelo visoko, kar kaže tudi raziskava Stališča, potrebe in zmožnosti prebivalcev Slovenije, ki so stari petdeset in več let (lani jo je opravil Inštitut Antona Trstenjaka).

Iz citatov, ki so jih napisali bralci Kaplana Martina Čedermaca, so torej razvidne nekatere vrednote, ki se zdijo še posebno pomembne za kakovostno staranje. Bralci pod pojmom vrednote imenujejo smernice za oblikovanje lastnosti in ravnanj, s tem pa izpričujejo, da vrednote niso nekaj statičnega in odmaknjenega, temveč so potencial in privlačna sila, ki lahko pripelje do pozitivnih sprememb tudi na starost.

4. DUHOVNE VREDNOTE

Med vrednotami, ki jim bralci knjige dajejo velik pomen za lastno starost, so tudi duhovne vrednote. Čeprav lahko rečemo, da ima vsaka vrednota tudi duhovno ali človeka presegačo dimenzijo (Ramovš, 2003: 65–67), smo zaradi večje preglednosti oddvojili vrednoti **modrost** in **Bog**, ki imata močno duhovno konotacijo in specifičen pomen za starost. Izpisali smo tri tipične citate.

- *Modrost je, da svoja zrela leta sprejmeš, z njo ohraniš svoje dostojanstvo. Gotovo so še vedno, kljub starosti, onemoglosti in bolezni stvari, ki so vredne in so pomemben moment za optimizem. Veliko časa je takrat, da o marsikateri stvari širše in poglobljeno razmišljaš. (5 P)*
- *Želim si imeti duševni mir, modrost, pomirjenost s smrtjo, uresničevanje je učenje in proces. Težka naloga. (2 A)*
- *Mislím in upam, da mi bo tudi Bog še vedno vrednota, ki mi bo ostala tudi za zrela leta. (3 P)*
Zgoraj citirani bralec je modrost označil kot lastnost zrelih let in kot sredstvo za ohranjanje človekovega dostojanstva. Dodajmo še, da je modrost sad uma in življenjskih izkušenj, ki praviloma dozori v starosti.

Vera v Boga, v presegajoče in ljubeče bitje je lahko močan razlog za upanje. Kaplan Martin Čedermac je bil prežet z globoko vero in v največjih stiskah je iskal zatočišče v molitvi. Z leti telo slabi, duhovne zmožnosti pa človek lahko vzdržuje in celo razvija do konca svojega življenja; torej vera v Presegajoče je lahko staremu človeku pomembna opora v življenju, predvsem pri sprejemanju lastne nemoči.

Vse vrednote se dejansko prepletajo med seboj, le da v enem obdobju prevladuje en tip vrednot, v drugem pa drug. **Smisel življenja** se kaže v bivanjski polnosti (Ramovš, 2003: 67) in življenjski izpolnitvi. To razberemo tudi iz spodaj navedenih citatov bralcev.

- *Ker sem že skoraj v letih, bi si najbolj želel, da bi ob pogledu nazaj lahko rekel, da sem s prehojeno potjo zadovoljen. A ni tako, še ni. Zase si ne želim nobenih velikih reči več. (4 A)*
- *Lepi medčloveški odnosi in občutek, da sem pomagal in da še lahko pomagam mnogim ljudem, bo dajalo smisel starosti. Rad bi zaokrožil z življenjskim poslanstvom in bil ustvarjalen, da bi napisal strokovni članek, raziskavo, knjigo. (14 T)*
- *Rad bi obdržal vrednote, ki jih danes živim; tudi v zrelih letih bi bil rad koristen. (12 A).*

Ker so bili naši bralci različnih let, so tudi pogledi na življenje že v osnovi različni. Tisti, ki so že sami v zrelih letih in se ozirajo nazaj ter tehtajo svoje življenjske dosežke, nimajo več velikih pričakovanj v življenju. Med njimi pa so mladi bralci, torej tisti, ki v življenje šele dobro vstopajo, ti si postavljajo velike življenjske cilje. Pri tem je pomembno, da mladi razmišljajo o svojem življenjskem poslanstvu in se ga veselijo, kajti v tem je moč in zagon za življenje ter dobra protiutež želji po begu in »odklapljanju« iz realnosti vsakdanjega življenja, ki je pogosto prisotna pri današnji mladini.

5. DOMOLJUBJE

Med številnimi etičnimi področji je tudi odnos do lastnega družbenega in narodnostnega okolja. Govorimo o etiki domoljubja in njenih vrednotah (Voljč, 2011). Z vrednoto **domoljubja** zaključujemo naše razmišljanje ob Čedermacu. Njegova največja vrednota domovina, za katero je ob fašističnem zatiranju trpel in se boril med svojimi farani za ohranjanje materinega slovenskega jezika, je današnjemu Slovencu znotraj meja svoje države samoumevna. Pa je res?

Menim, da smo kot državljani Slovenije ponosni na svoj kos zemlje, pogosto pa smo v zadregi, ko naj bi se predstavljali kot Slovenci. Čedermac se je samoumevno, kljub težkim razmeram, imel za Slovenca, medtem ko današnje Slovence v lastni državi spravlja njihova narodna bit pogosto v zadrego. Mnogi kulturniki, tudi zamejska pisatelja Rebula in Pahor, menijo, da se Slovenci pre pogosto bojimo sproščeno izraziti svojo narodnost. Strah nas je, da bomo zato označeni kot nacionalisti. Bežen odgovor, zakaj je temu morda tako, lahko najdemo v duhu časa, ki mu Slovenci zvesto sledimo. Jean Baudrillard (v Haralambus, 1999: 918) pravi, da prevlada znakov v sodobni družbi teži k uničevanju osnovne realnosti, na katero bi se lahko naslanjali. Postmodernizem in konstruktivizem sta namreč več desetletij označevanje ljudi in pojavov kritizirala in posledično pripomogla k navidezni individualizaciji. To pomeni, da današnji čas navidezno dopušča (tolerira) vsakršno življenjsko držo in stališča, posledično pa se kot megla nad močvirjem širi anonimna avtoriteta, ki ukazuje nedoločenost in vsakovrstno razdrobljenost. To smo Slovenci vzeli – v primerjavi z drugimi narodi – tako resno, da razblinja tudi naše doživljanje svoje narodne identitete. Poleg tega so anonimne kontrole tako močne, da že tako in tako pasivne individuumne potiskajo v še večjo pasivnost tudi glede svoje narodne identitete. Današnji človek se vede, kot da mu zadošča le ekološka, evropska ali svetovna zavest, pri tem pa spregleda pomen svojih korenin, iz katerih črpa hranila, da bi dejansko lahko bil ekološki, evropski in svetovni človek. To hranilo je pristna narodna zavest. Po njej človek sprejema svojo polpreteklo in preteklo narodno zgodovino, zgodovino svojega osebnega rodu ter ima rad svoj jezik in kulturo.

Med bralci Čedermaca je pod vprašanjem, katere vrednote si želi za lastno kakovostno staranje, en sam napisal sledeče:

- *Boril se je za slovensko besedo kljub pritiskom oblasti. Sam se trudim govoriti pristno slovensko. (10 A)*

Odnos do lastnega družbenega in narodnega okolja je eno od etičnih področij; govorimo o etiki domoljubja in njenih vrednotah.

Bralci so v svojih zapisih brez zadržkov uporabljali besedno zvezo »zrela leta«. Misel na zrela leta je torej izziv za razmislek, kako sedaj živeti, katerim vrednotam slediti in kako

jim slediti, da bo dosežen življenjski cilj in izpolnjeno življenjsko poslanstvo. V Čedermačevem primeru je sovražno okolje izostrilo vrednotna načela, v današnjem času udobja jih izostrijo predvsem osebne stiske, te pa so v večji ali manjši meri spremljevalke slehernika. Da je zunanji pritisk spodbuda za boljšo kakovost, je potrebna določena notranja trdnost, ki jo lahko dajo vrednotna načela. Če teh ni, človek izgubi svojo notranjo trdnost, postane nemiren in vedno bolj ga je strah. Iz tega gledišča je razumljivo, da si bralci za končni cilj zrelih let želijo notranjo umirjenost in sproščeno sprejemanje preostanka svojega življenja.

6. SKLEPNA MISEL

Branje Bevkove knjige Kaplan Martin Čedermac nas je popeljalo v razmišljanje o vrednotah mati-domovina-Bog v težkih časih fašističnega zatiranja Slovencev pod Italijo. Glavni junak je kljub telesni šibkosti in starosti pošteno in do skrajnih moči živel za svoje ideale. V njegovem življenju je bilo domoljubje ena od njegovih najpomembnejših vrednot. Ta zakoreninjenost posameznika v zdravo rast iz preteklosti v prihodnost in povezuje ljudi v skupnost.

Iskali smo skupne imenovalce vrednot Čedermaca in članov skupine, ki so prebrali to knjigo. V sestavku smo razgrnili niz vrednot, ki nagovarjajo sodobnega človeka ob misli na starost. Pri bralcih knjige se zdi, da je največja vrednota trajno sožitje z bližnjimi. Pri analizi psihosocialnih lastnosti, ki so jih člani skupine prikazali v obliki idealov za lastno starost, smo izluščili pogum, upanje, ljubezen in poštenost. Te vrednote so se izkazale za dovolj široke kategorije, pod katerimi smo na kratko obravnavali »seznam želja« bralcev za njihovo kakovostno staranje. Duhovne vrednote, med katerimi prednjači modrost in doživljanje izpolnjenega poslanstva na starost, so močni potenciali za kakovostno staranje, menijo bralci knjige.

Potrebe in okoliščine so človekova gonilna sila v vseh obdobjih življenja, medtem ko so vrednote njegovi ideali, h katerim stremi. Vrednote so torej močna privlačna sila (Frankl, 2005: 77), zaradi katerih so ljudje sposobni dodajati presežno vrednost svojemu življenju v vseh obdobjih, še posebej v starosti.

LITERATURA

- Bevk France (1978). *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Brnčič Ivo (1978). V: France Bevk. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 263–264.
- Frankl Viktor E. (2005). *Človek pred vprašanjem o smislu*. Ljubljana: Založba Pasadena d.o.o.
- Haralambos Holborn (1999). *Sociologija. Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Musek Janek (1993). *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy d.o.o.
- Ramovš Jože (2003). *Kakovostna starost*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Slodnjak Anton (1978). V: France Bevk. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 265.
- Voljč Božidar (2011). *Etika domoljubja*. V: *Vzgoja. Revija za učitelje, vzgojitelje in starše*. letnik XIII/1, št. 49, februar 2011, str. 22–23.

Kontaktne informacije:

Mag. Ksenija Ramovš

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje

Resljeva 11, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: ksenija.ramovs@guest.arnes.si